

Ks. prof. dr hab. Stanisław Dziekoński
Wydział Nauk Pedagogicznych
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Recenzja pracy doktorskiej
mgr Marii Janowskiej,
pt. „Tożsamość i misja Wydziału Teologicznego
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu”,
napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Wojciecha Cichosza,
w Katedrze Nauk Społecznych i Prawa Kanonicznego
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2023, ss. 380.

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika wielokrotnie był już przedmiotem refleksji publikowanej zarówno w czasopismach naukowych, dziełach zbiorowych, a nawet w monografiach. Część wspomnianych publikacji ukazuje rys historyczny tego Wydziału, inne prezentują jego znaczenie w rozwoju Uniwersytetu Mikołaja Kopernika czy też w promocji kadr ważnych między innymi dla rozwoju teologii i działań duszpasterskich realizowanych w różnych środowiskach. Najważniejsze z tych publikacji przywołuje Doktorantka już we wstępie do pracy, w którym uzasadnia wybór tematu i zarysowuje główne obszary tematyczne, szczegółowo rozwinięte w poszczególnych rozdziałach. Za ważne Autorka uznaje między innymi publikacje wydane z okazji 10-lecia istnienia Wydziału Teologicznego UMK¹ i opublikowany przez swego Promotora artykuł pokazujący rolę Wielkiego Kanclerza w perspektywie funkcjonowania Wydziału Teologicznego UMK. Co istotne autorami tych wypowiedzi są osoby, które zarówno w utworzeniu Wydziału jak i jego rozwoju odegrały pierwszorzędą rolę, a znakomita ich większość jest zaangażowana w bieżące funkcjonowanie i budowanie perspektywy rozwoju. Są to zatem nie tylko autorzy publikacji naukowych opartych na porządnym warsztacie metodologicznym, ale świadkowie będący wewnątrz wydarzeń ważnych dla dzisiejszego kształtu Wydziału Teologicznego w Toruniu, który może się poszczycić kategorią A+ i pierwszym miejscem w rankingu „Perspektyw” wśród innych wydziałów teologicznych w Polsce. Przywołanie tych publikacji należy uznać za szczególnie cenne, tym bardziej, że są one wybitnie oparte na źródłach. Ze względu na temat

---

¹ Dzieło zbiorowe pod red. D. Zagórskiego, Ż. Sztylc i zeszyt 18 czasopisma „Teologia i Człowiek”.

pracy, dotyczący w ogóle tożsamości i specyfiki wydziałów teologicznych w kontekście rozwoju uniwersytetów pozytywnie należy ocenić uwzględnienie w przygotowaniu dysertacji publikacji przybliżających charakterystykę wydziałów teologicznych, zarówno od strony dydaktyczno-naukowej, jak też organizacyjno-kadrowej (s. 14-15).

Pomimo tych cennych opracowań recenzowaną rozprawę doktorską mgr lic. Marii Janowskiej charakteryzuje nowość i oryginalność ujęcia, którą można uzasadnić kilkoma racjami. Przede wszystkim jest to pierwsze opracowanie, które wprost w tak szerokim i wieloaspektowym ujęciu podchodzi do realizacji tematu: „Tożsamość i misja Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu”. Stąd jednoznacznie wnioskuję o wyróżnienie pracy i wydanie jej w całości drukiem.

Ocena merytoryczna

Wątki jedynie zasygnalizowane w części wstępnej tej recenzji zostają szeroko rozwinięte w bogatej treści ocenianej dysertacji. W rozdziale pierwszym, zatytułowanym „powstanie Wydziału Teologicznego UMK w Toruniu”, Doktorantka przybliży najpierw związki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika z jednymi z najstarszych i najbardziej rozpoznawalnych uniwersytetów w Polsce, założonych przed powojennym podziałem ziem polskich. Temu poświęca pierwszy podrozdział. Powołując się na fakty historyczne i opracowania naukowe wykazuje, jaki udział w tworzeniu UMK miała zwłaszcza kadra ukształtowana w bogatej tradycji akademickiej Uniwersytetu Wileńskiego i Uniwersytetu Lwowskiego. W treści więcej uwagi zostało poświęcone historii Uniwersytetu Stefana Batorego, co można odczytać, że pracownicy właśnie tej uczelni szerzej zaangażowali się w ideę powołania UMK. O słuszności takiej oceny świadczy również fakt, że budowa podstawowej struktury nowo powoływanej do życia uczelni pozostawała po ich stronie. Doktorantka przywołuje konkretne nazwiska związane wcześniej z Uniwersytetem Wileńskim. Z wielkim zainteresowaniem czyta się także te fragmenty podrozdziału pierwszego, w których pojawiają się informacje sięgające tradycji akademickich rozwijanych na Pomorzu i Ziemi Chełmińskiej (s. 21), mających wpływ na regionalną historię (s. 24). Do samej Akademii Chełmińskiej w prowadzonej refleksji Doktorantka powraca wielokrotnie. Z tego też względu, przy wydaniu książkowym recenzowanej dysertacji, można byłoby się zastanowić, czy nie sformułować szerzej tytułu pierwszego podrozdziału w rozdziale pierwszym, tak by ująć dorobek także innych środowisk akademickich, jak np. obecnego w granicach dzisiejszego Torunia Kolegium Jezuickiego powołanego do istnienia w 1596 r. z myślą o kształceniu

kandydatów do stanu duchownego, czy pierwszego Seminarium Duchownego na ziemiach polskich we Włocławku, które w 2019 roku obchodziło 450-lecie swojego istnienia (s. 45). Przy takiej korekcie byłyby również zauważony wkład profesorów i innych pracowników z uczelni Polskich, w tym – jak czytamy w dysertacji – z Krakowa, Poznania i Warszawy (s. 25).

Bardzo ciekawe jest zestawienie dotyczące kadry, studentów, wydziałów i kierunków studiów, infrastruktury w nowo powołanym uniwersytecie w Toruniu ze stanem obecnym (s. 26). Odnotować trzeba in plus, że Doktorantka przybliżając tradycje akademickie, które legły u podstaw UMK, wyraźnie odniosła to do historii powstania na tym Uniwersytecie Wydziału Teologicznego. Jednoznacznie pokazała obecność i rolę wydziału teologicznego w tradycji akademickiej Ziemi Chełmińskiej i Pomorza, a przede wszystkim w największych uniwersytetach tworzonych na ziemiach polskich. Związki te Doktorantka oddała w następujących słowach: „Wydział Teologiczny UMK w Toruniu wywodzący się od działających w Wilnie i Lwowie wydziałów teologicznych, godnie kultywuje i rozwija ich tradycję, jest znaczącym ośrodkiem myśli chrześcijańskiej i katolickich studiów społecznych. Te wielkie tradycje akademickie Uczelnia toruńska kontynuuje od samego początku swego istnienia” (s. 28)². Pozytywnie należy ocenić, że formułując opinie Doktorantka sięga do dokumentów źródłowych, które znalazły się u podstaw powstania Wydziału i jego rozwoju między innymi przez podpisywanie umów z Seminariami (s. 43-44).

Za bardzo cenne uważam wydobycie przed Doktorantkę znaczenia Wydziału Teologicznego dla kształcenia i nauki (s. 47) oraz w ogóle strukturze uczelni wyższych. W tym względzie sięga do wypowiedzi autorytetów. Uwagę przykuwa między innymi stanowisko wyrażone przez rektora UMK, prof. Jana Kopcewicza: „teologia stanowi rodzaj „spoiwa moralnego” każdej uczelni... Uniwersytet będzie motorem postępu wtedy, kiedy będzie tak kształtował sumienie uczonego, by jego badania nie prowadziły do zła...Uniwersytet winien kierować się wrażliwością etyczną” (s. 50).

Doktorantka wiarygodnie przekonuje, że dynamicznie rozwijający się wydział teologiczny jest nie tylko kuźnią przeszłych kadr naukowych oraz absolwentów wnoszących w życie społeczne wartości chrześcijańskie i ogólnoludzkie, ale też może konkretnie przyczynić się do promocji uczelni i rozwoju naukowego. W tym względzie imponująco wygląda dorobek Wydziału Teologicznego UMK po 20 latach funkcjonowania. Tylko w ramach organizowanych krajowych i międzynarodowych konferencji naukowych Wydział gościł włączających się

---

² Źródłem tej wypowiedzi jest opracowanie autorstwa M. Sodi, D. Brzeziński, *Spes mea unica*, Edusc 2023.

w granty badawcze profesorów z Hiszpanii, Włoch, Austrii, Malty, Chorwacji i Ukrainy, którzy realizowali granty dydaktyczne (s. 67). Godnym zauważenia jest fakt, że Doktorantka nie tylko zauważa wspomnianą wyżej promocję przez współpracę instytucjonalną, ale też przez konkretne osoby reprezentujące Wydział. Podkreśla między innymi, że „Ks. prof. Wojciech Cichosz, pełniący od 2020 roku funkcję dziekana WT UMK jest również od tego roku konsultorem Rady Naukowej KEP, a od 2022 delegatem Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski do prac Komisji Episkopatów Unii Europejskiej w Brukseli w Komisji Kultury i Edukacji (Commission of the Bishops' Conferences of the European Union, COMECE – Adviser for Education and Culture). Ksiądz dr hab. Daniel Brzeziński, prof. UMK aktywnie uczestniczy w pracach Stowarzyszenia Liturgistów, którego jest przewodniczącym” (s. 215).

Pierwszy podrozdział pokazuje szersze tło dla dalszej refleksji, skupionej na miejscu i roli Wydziału Teologicznego w strukturach Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Temu zagadnieniu jest poświęcony podrozdział drugi, w którym – we wprowadzeniu, zawarta jest między innymi informacja dotycząca obecności wydziałów kościelnych w strukturach uczelni kościelnych i państwowych, uwarunkowaniom prawnym koniecznym dla powołania i funkcjonowania takich wydziałów. Są to bardzo ważne ustalenia, ułatwiające zrozumienie, w jakiej teologicznej rodzinie znalazł się Wydział Teologiczny UMK i które z elementów w jego strukturze i funkcjonalności można uznać za konstytutywne (s. 29). Warto byłoby jednak zweryfikować dane, zwłaszcza przy przygotowaniu publikacji w formie książki. Z pewnością należałoby uzupełnić liczbę wydziałów kościelnych na UKSW o Wydział Studiów nad Rodziną (s. 29). Doktorantka, podając kościelną podstawę prawną dla funkcjonowania współczesnych wydziałów kościelnych słusznie powołuje się na Konstytucję Apostolską Jana Pawła II z 1979 r., ale można byłoby przynajmniej wspomnieć, że między czasie została ogłoszona przez papieża Franciszka konstytucja apostolska „*Veritatis Gaudium*” o uniwersytetach i wydziałach kościelnych, która odwołuje się do dokumentu Jana Pawła II, ale też rysuje nowe perspektywy będące odpowiedzią na wyzwania czasu. Na podkreślenie zasługuje fakt, że Doktorantka ma świadomość istnienia tego dokumentu i do niego sięga w dalszej części swojej pracy.

Korekty wymaga stwierdzenie, że „Uniwersytety kościelne funkcjonują jedynie w Rzymie” (s. 29), ponieważ są jeszcze uczelnie katolickie rozsiane po całym świecie. Z okazji 25-lecia Katolickiej Agencji Prasowej ekai, prezentując wypowiedź na temat katolickich uczelni i wydziałów teologicznych wskazał, że tylko samych uczelni jezuickich na całym świecie jest blisko 200.

Kolejne punkty podrozdziału skupiają się już bezpośrednio na historii powstania i rozwoju Wydziału Teologicznego UMK w Toruniu, co jest oddane w ich tytułach: „Pedagogika chrześcijańska w Zakładzie Edukacji Chrześcijańskiej na Wydziale Nauk Humanistycznych UMK początkiem toruńskiej teologii”; Toruński Instytut Teologiczny”; Idea utworzenia Wydziału Teologicznego UMK w Toruniu”; Strategia rozwoju i misja Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu”; „Strategia i misja Wydziału Teologicznego UMK”. Uderza bogactwo treści nie tylko opisujących podejmowane działania, ale też wielkość osoby, wręcz bohaterów, którzy podjęli się tak pięknego i odpowiedzialnego zadania.

Lektura podrozdziału drugiego pozwala zauważyć wielką otwartość wydziałów teologicznych innych uczelni na pomoc w zakresie powstania Wydziału Teologicznego UMK. Doktorantka szczegółowo zaprezentowała wkład, jaki wniósł między innymi Wydział Teologiczny ATK/UKSW, poczynają od kształcenia katechetów. Dnia 18 września 1995 r. została podpisana umowa o współpracy pomiędzy Akademią Teologii Katolickiej w Warszawie a powołaną do istnienia instytucją kościelną Kolegium Teologicznym Diecezji Toruńskiej w Toruniu, które zostało przekształcone w Toruński Instytut Teologiczny (TIT) na mocy dekretu ówczesnego biskupa toruńskiego Andrzeja Suskiego z 11 września 2000 r. Toruński Instytut Teologiczny działał w dwóch sekcjach: katechetycznej i teologii ogólnej stwarzając możliwość zdobycia tytułu licencjata zawodowego. Po trzech latach studiów w Toruniu chętni mogli podjąć naukę na IV roku teologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie w ramach studiów zaocznych, z programem uzupełniającym dostosowanym do studiów w TIT (s. 33).

Uczelnia warszawska nie tylko wsparła instytucjonalnie powstający Wydział Teologiczny UMK, ale też osobowo. Jak zauważa Doktorantka: „Udało się również pozyskać dwóch ważnych wykładowców na drugi etat. Pierwszym z nich był ks. prof. Waldemar Chrostowski, wybitny uczony biblista i publicysta, wówczas prorektor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Drugi to ks. dr hab. Janusz Gręźlikowski, prawnik z Wydziału Prawa Kanonicznego tej samej warszawskiej uczelni” (s. 49). Troska Władz Wydziału o najwyższą jakość kadry dydaktycznej została jeszcze silniej wyakcentowana w dalszej podejmowanej refleksji, kiedy p. mgr Maria Janowska wyjaśnia, że „w pierwszym dziesięcioleciu swego istnienia WT UMK systematycznie poszerzał liczebność kadry. Zdecydowana większość pracowników badawczo-dydaktycznych Wydziału odbywała studia specjalistyczne w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II w Lublinie i na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, część za granicą, głównie w Rzymie. Wielu z nich w celu gromadzenia materiału źródłowego do przygotowywanych prac

naukowych odbyła staże, wyjazdy zagraniczne. Dzięki temu możliwe było podtrzymywanie ożywionych kontaktów z zagranicznymi ośrodkami naukowymi (m.in. z Uniwersytetem de Navarra w Hiszpanii, z Uniwersytetem w Würzburgu, z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Humboldta w Berlinie, z Thomas Institut na Uniwersytecie Kolońskim, z Papieskim Uniwersytetem Laterańskim w Rzymie, z Wydziałem Teologii Uniwersytetu w Zagrzebiu)” (s. 69). W tych wyjaśnienia otrzymujemy równocześnie szeroką perspektywę współpracy Wydziału Teologicznego UMK z wydziałami teologicznymi innych uczelni w Polsce i poza granicami naszego kraju. Warto jednak podkreślić, że ta perspektywa jeszcze się poszerza, gdy uwzględnimy, że w promowaniu kadr dla Wydziału Teologicznego UMK brały też udział inne ośrodki: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Uniwersytet Opolski czy Uniwersytet Warmińsko Mazurski (s. 195).

W rozdziale drugim została przedstawiona organizacja Wydziału Teologicznego: „Status prawny Wydziału” „Instytucja Wielkiego Kanclerza oraz władze i pracownicy Wydziału Teologicznego”; „Siedziba Wydziału i zasoby edukacyjne”; „Struktura organizacyjna Wydziału”; „Organizacje studenckie” (Samorząd Studencki i Koła naukowe”; „Biblioteka Wydziałowa”; „Dziekanat w strukturze administracji Uniwersytetu”. Poszczególne zagadnienia zostały przedstawione w odpowiedniej kolejności. Drobną uwagę nasuwa się jedynie przy lekturze wprowadzenia do tego rozdziału. Należałoby zastanowić się, czy w zdaniu: „W Polsce funkcjonują różne formy katolickiego szkolnictwa wyższego: uniwersytety katolickie, wyższe szkoły papieskie, wydziały teologiczne na uczelniach państwowych” (s. 71) słowa „formy” nie zastąpić pojęciem „instytucje”. Pomimo bowiem różnic, czy właściwej sobie specyfiki, tak uniwersytety katolickie czy wyższe szkoły papieskie, jak i wydziały teologiczne na uczelniach państwowych w kształceniu i badaniach naukowych wykorzystują podobne formy.

W rozdziale trzecim główna uwaga została skupiona na Wydziale Teologicznym UMK. W pierwszym podrozdziale została zaprezentowana charakterystyka studiów magisterskich prowadzonych na kierunku teologia. Tę specyfikę podkreśla Doktorantka już na samym początku zaznaczając, że na Wydziale Teologicznym UMK najpierw były prowadzone studia teologiczne: pięcioletnie dla świeckich oraz sześcioletnie dla alumnów seminariów duchownych. Realizowano je w zakresie dwóch specjalności: kapłańskiej i katechetyczno-pastoralnej. Z biegiem czasu doszły inne specjalności: od roku akademickiego 2006/2007 praca socjalna Caritas, nauki o rodzinie; od roku akademickiego 2008/2009 turystyka krajów biblijnych; od roku akademickiego 2014/2015 teologia ogólna z językiem włoskim i hiszpańskim. Doktorantka szczegółowo przybliży zasadność prowadzenia tych studiów

i główne racje przemawiające z otwieraniem kolejnych specjalności. Oddzielną uwagę poświęca dwuletnim studiom zaocznym uzupełniającym prowadzonym w ramach kierunku teologia. W kolejnych podrozdziałach charakteryzuje studia na innych kierunkach, pozostających w strukturze Wydziału Teologicznego UMK: Nauki o Rodzinie i Organizacja Opieki nad Osobą Starszą. Oddzielna uwaga została poświęcona kierunkom studiów podyplomowych, których wymienia nawet kilka, dokonując równocześnie oceny ich funkcjonowania. W tym podrozdziale interesująco wyglądają wykresy, które pokazują zmiany liczby studentów w latach 2001-2023 na poszczególnych kierunkach studiów pozostających w administracji Wydziału Teologicznego, w tym studiów podyplomowych. Zgadzam się zupełnie z opinią Doktorantki, że zestawienia liczby studentów studiów dziennych i podyplomowych pokazują dynamikę zmian i mogą być pomocne w dalszych analizach statystycznych. Należałoby jedynie zwrócić uwagę na uzgodnienie lat. Na wykresach są podane lata 2001-2023, tymczasem w tekście 2000-2023 (s. 148).

W podrozdziale zatytułowanym „Inne formy kształcenia” są zaprezentowane przede wszystkim szkolenia, zajęcia seminaryjno-warsztatowe i kursy doszkalające. Zarówno samo sformułowanie: „inne formy kształcenia” jak i jego rozumienie zostały wzięte z państwowych i uniwersyteckich aktów prawnych (Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z 2018 r.; Zarządzenia Rektora UMK w Toruniu z 2019 r., nr 159 i 160; Regulamin innych form kształcenia na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, Biuletyn Prawny UMK” 2019, poz. 353) (s. 149).

Rozdział drugi kończy się zagadnieniem: „Kształcenie doktorantów”. Słusznie zauważa Doktorantka, że uprawnienie do kształcenia doktorantów i uprawnienia do nadawania stopnia doktora Wydział Teologiczny UMK uzyskał szybko, bo już w 2002 r., ale studia stacjonarne trzeciego stopnia z zakresu nauk teologicznych zostały utworzone dopiero w roku akademickim 2013/2014. Doktorantka szczegółowo opisuje funkcjonowanie tych studiów, ich podstawę prawną i osoby bezpośrednio włączone w zarządzanie i obsługę. Rzecz ma się podobnie, gdy chodzi o „Szkolę Doktorską Nauk Humanistycznych, Teologicznych i Artystycznych”, powstałą w wyniku zmian systemu kształcenia spowodowanych Konstytucją dla Nauki z roku 2018. Ciekawym rozwiązaniem jest „Interdyscyplinarna Szkoła Doktorska *Academia Copernicana*, do której mogą aplikować osoby z całego świata „wnoszące nową jakość do badań prowadzonych na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu” (s. 155). Najlepsi z doktorantów są włączani w międzynarodowe zespoły badawcze, gdzie kładzie się nacisk na innowacyjność, interdyscyplinarność i umiędzynarodowienie (s. 157). Niewątpliwie jest to jakaś odpowiedź na wyzwania, które Doktorantka określa jako: „umasowienie studiów

doktoranckich, problem zapewnienia jakości kształcenia doktorantów i jakości prowadzonych przez nich badań oraz wykorzystanie potencjału młodych doktorów” (s. 151).

Rozdział czwarty poświęcony jest działalności dydaktyczno-badawczej Wydziału Teologicznego UMK. Z wielkim szacunkiem trzeba odnieść się do obranego sposobu prezentacji, który został oparty nie tylko na warstwie deklaratywnej, zapisanej w dokumentach tworzonych w ramach Wewnętrznego Systemu Jakości Kształcenia, ale na „twardych danych” będących wynikiem ewaluacji przeprowadzanej w oparciu o jasno sformułowane i obiektywne kryteria. Tę właściwość dostrzega się przede wszystkim w podrozdziale pierwszym przybliżającym koncepcję kształcenia i realizacji procesu dydaktycznego. Bardzo cenne, zwłaszcza z punktu widzenia obiektywnej oceny, są dane dotyczące oceny programowej, oparte na raportach Polskiej Komisji Akredytacyjnej przygotowanych w ramach wizytacji na kierunkach teologia i nauki o rodzinie z lat: 2004, 2010, 2016 i 2023.

W podrozdziale drugim został ukazany rozwój naukowy kadry Wydziału. Bardziej szczegółowe zagadnienia dotyczą: zakończonych przewodów i postępowań doktorskich; przeprowadzonych przewodów i postępowań habilitacyjnych, przeprowadzonych postępowań o nadanie tytułu profesora. Podobnie jak w dotychczas prowadzonej analizie Doktorantka wykazuje dużą staranność. Odnosząc się np. do procedur nadawania stopni naukowych i tytułu naukowego, odwołuje się do regulacji prawnych, wymienia je i próbuje ocenić, na ile czynią zadość pojawiającym się problemom w praktyce (s. 180-182), a w przypadku tytułu wyjaśnia jego znaczenie. Ta część pracy zawiera też wykaz obronionych prac doktorskich z imionami i nazwiskami wypromowanych doktorów i promotorów prac wraz z tematem dysertacji. W sumie do roku 2023 zostało wypromowanych 90 doktorów.

Jak podkreśla Doktorantka prawo habilitowania Wydział zyskał we wrześniu 2011 roku. Od tej pory przeprowadzono w dziedzinie nauk teologicznych w dyscyplinie nauki teologiczne 23 postępowania habilitacyjne. W tej grupie znaleźli się zarówno pracownicy, jak i osoby spoza Wydziału. Ich imienna lista została zamieszczona w tekście dysertacji (s. 195-196). Przy tytule profesora zostały wyszczególnione osoby, które otrzymały ten tytuł będąc już pracownikami Wydziału Teologicznego UMK (s. 198).

W podrozdziale trzecim otrzymujemy bogactwo informacji na temat prowadzonych badań: „Najważniejsze osiągnięcia Wydziału” (postrzegane głównie przez pryzmat osób i ich osiągnięć, przyznawania Wydziałowi dodatkowych uprawnień i wyróżnień, bądź organizowania przez Wydział ważnych wydarzeń); „Współpraca wewnątrzuniwersytecka oraz z podmiotami zewnętrznymi”; „Konferencje-sympozja-wykłady otwarte-seminaria”. Ta część dysertacji stanowi ważny materiał dla pokazania dynamiki i zakresu rozwoju Wydziału

Teologicznego UMK. Odkrywa wspaniałą panoramę wielkich osobowości i znaczących autorytetów, jak też cieszących się uznaniem instytucji, wchodzących w konkretną i owocną naukowo współpracę z Wydziałem Teologicznym UMK. W podrozdziale trzecim, w tekście, który bezpośrednio pojawia się pod tytułem tego podrozdziału, byłoby dobrze zweryfikować dane dotyczące bardzo zasłużonego dla Wydziału Teologicznego UMK, jak i w ogóle teologii w Polsce ks. prof. Czesława Rychlickiego, który przedstawiony jako osoba aktywnie uczestnicząca w pracach gremiów naukowych, takich jak na przykład: Komitet Nauk Teologicznych Polskiej Akademii Nauk (s. 214). Rozumiem, że tekst ten był pisany wcześniej, jeszcze przed grudniem 2022 r., w którym Książd Profesor odszedł od nas do Pana, ale dysertacja jest datowana na 2023.

W kolejnych podrozdziałach zostały omówione – w podrozdziale czwartym – „Współpraca międzynarodowa), a w piątym „Granty”, z grantów: wydziałowych i rektora; dydaktycznych dla profesorów z zagranicy; badawczych krajowych i międzynarodowych. Zagadnienia tutaj zaprezentowane, zarówno w czwartym, jak i piątym podrozdziale, są w jakiejś mierze świadectwem potencjału naukowego Wydziału Teologicznego UMK, świadczą o sile naukowej zgromadzonej na Wydziale kadry, otwartości i determinacji w zakresie rozwijania nauki, także poprzez budowania sieci z innymi instytucjami o charakterze akademickim. Wydobywając tę treść Doktorantka poniekąd wskazała, że Wydział Teologiczny UMK wpisuje się w oczekiwania, jakie stawia uczelniom wyższym papież Franciszek w konstytucji „Veritatis Gaudium”: „W umowach międzynarodowych dostrzegana jest centralna odpowiedzialność uniwersytetu w zakresie polityk badawczych i konieczność ich koordynacji, tworząc sieci wyspecjalizowanych ośrodków, aby ułatwić między innymi mobilność naukowców. W tym sensie należy projektować w pełnym tego słowa znaczeniu ośrodki interdyscyplinarne i inicjatywy mające na celu towarzyszenie ewolucji zaawansowanych technologii, podnoszenie kwalifikacji zasobów ludzkich i programy integrujące. Także studia kościelne, w duchu „Kościoła wychodzącego” są wezwane do zapewnienia sobie wyspecjalizowanych ośrodków, które pogłębiłyby dialog z różnymi dziedzinami naukowymi” (nr 66).

W perspektywę rozwoju uczelni i wydziałów kościelnych, odnowionego spojrzenia na ich misję zakreślona w „Veritatis Gaudium”, wpisuje się także rozdział piąty, zatytułowany „Ewangelizacyjna i kulturotwórcza rola Wydziału Teologicznego”. Rozdział ten jest objętościowo najmniejszy, ale w swojej treści ważny, ponieważ wskazuje na rolę Wydziału Teologicznego w wymiarze ad extra. Taki charakter ma zarówno treść podrozdziału pierwszego: „Ewangelizacyjno-duchowy wymiar działalności Wydziału”, jak i podrozdział

drugi: „Rola kulturotwórcza”. W jednym i drugim przypadku bardzo szczegółowo zostały opisane podejmowane działania, bardzo często opierające się na współpracy, zwłaszcza w obszarze szerzenia kultury. Zaskakuje nie tylko ich wielość, ale też różnorodność. Warto też podkreślić, że wiele aktywności bezpośrednio ukierunkowanych na ewangelizację, jak i tych o charakterze kulturotwórczym uzupełnia się i wzajemnie się potrzebuje, ponieważ bardziej wprost lub pośrednio są skierowane na ten sam cel. Taki wniosek znajduje swoje potwierdzenie między innymi w następującej opinii Doktorantki: „Działalność duszpasterstwa akademickiego jest ważną formą promocji treści i wartości chrześcijańskich. Jego oferta jest skierowana dla specjalnej grupy wiernych: młodzieży akademickiej, studentów. Ich rolą jest formowanie dojrzałych chrześcijan, gotowych wziąć odpowiedzialność za swoje życie. Na Wydziale Teologicznym UMK duszpasterstwo akademickie obejmuje cztery podstawowe wymiary formacyjne: duchowy, intelektualny, kulturalny i społeczny” (s. 234).

Podsumowując, po ponad dwudziestu latach od pierwszej inauguracji na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, w której uczestniczyli przedstawiciele dopiero co utworzonego Wydziału Teologicznego, pojawia się opracowanie naukowe wpisujące ten Wydział w historię całego Uniwersytetu sięgającą między innymi do Akademii Towarzystwa Jezusowego w Toruniu i Uniwersytetu Wileńskiego ufundowanego przez króla Stefana Batorego, a równocześnie pokazujące całą dynamikę rozwoju, gdy chodzi o kadre dydaktyczno-naukową i administracyjną, kierunki kształcenia, badania naukowe, współpracę z ośrodkami naukowymi w Polsce i poza granicami naszego kraju, aż do osiągnięcia pozycji lidera wyznaczającego innym drogę rozwoju w perspektywie bliższej i dalszej. Niniejsza dysertacja z jednej strony przybliży krótką, ale bogatą w wydarzenia historię Wydziału Teologicznego UMK w Toruniu, z drugiej zaś wskazuje jak duży potencjał do wykorzystania tkwi w wydziałach teologicznych, pod warunkiem uczciwego i pełnego zaangażowania w ich rozwój i unikania rutyny na rzecz poddania się działaniom Ducha Świętego. Przy okazji zaprezentowanych wydarzeń w jednym opracowaniu zostały przywołane instytucje, a przede wszystkim osoby, które można porównać do filarów, na których najpierw został zbudowany Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, a następnie obecny w nim Wydział Teologiczny. Koncentrując się jedynie na powojennych losach Uniwersytetu Lwowskiego i Wileńskiego, na tragicznych losach pracowników różnego szczebla tych instytucji, można mówić o wyrządzonej krzywdzie i zaciągniętej winie, która jednak stała się szczęśliwa z perspektywy zaistnienia tak rozpoznawalnego ośrodka, jakim jest dzisiaj Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu i obecny w nim Wydział Teologiczny.

Oceniana dysertacja pokazuje również, jak dla rozwoju wydziału teologicznego istotna jest współpraca z uczelnią i ile może wnieść wydział teologiczny w uczelnię. Istotną informacją jest również to, że Autorka dysertacji praktycznie od początku była rzeczywistym świadkiem tego, co działo się na Wydziale Teologicznym. Do informacji, bardzo skrupulatnie zgromadzonych przy analizie dokumentów, Autorka dzieła włączyła swoje doświadczenia. Można to postrzegać jako wartość dodaną, gdy chodzi o pełne zaprezentowanie treści i dokładność ich opracowania, Doktorantka wręcz pasjonuje się opracowywanym tematem i już na samym początku dysertacji odkrywa sekret takiego stanu rzeczy. Píše: „Impulsem do podjęcia tematu rozprawy doktorskiej zawartego w tytule: *Tożsamość i misja Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu* jest fakt, że z Wydziałem Teologicznym autorka pracy jest związana od 21 lat poprzez pracę zawodową, którą rozpoczęła bezpośrednio po studiach w 2002 r.” (s. 13)

Ocena formalna

W prezentowaniu bogatej treści Doktorantka stosuje metody pozwalające rozwinąć problematykę określoną w temacie dysertacji. W lekturę rozprawy doktorskiej, napisanej językiem komunikatywnym, wprowadza strona tytułowa informująca o jej tytule, autorce, promotorze i miejscu prowadzonych badań oraz roku ich zakończenia. Po stronie tytułowej został zamieszczony portret Mikołaja Kopernika, z informacją, że rok 2023 jest dedykowany temu Wielkiemu Uczonemu i z maksymą zapisaną w języku łacińskim i tłumaczeniem polskim: „We wszystkim szukać prawdy”. Na kolejnych stronach znajdują się abstrakt w dwóch językach – polskim i angielskim z wyróżnieniami „słów kluczy”, spis treści zawierający: wstęp, tytuły rozdziałów, podrozdziałów i punktów w podrozdziałach, zakończenie, bibliografię, aneksy i spis aneksów.

Struktura pracy odpowiada wymaganiom stawianym pracom naukowym: jest logiczna, spójna i przejrzysta, a kolejne rozdziały rozwijają główny problem dysertacji określony w jej tytule.

W abstrakcie Autorka zamieściła krótkie informacje dotyczące treści dysertacji, wyboru tematu, podziału treści i metod wykorzystanych w opracowaniu. Wstęp do pracy rozpoczyna zdanie o znaczeniu fakultetów teologicznych na przestrzeni wieków i informacja, że „współcześnie, obok uczelni katolickich, w ramach uniwersytetów państwowych funkcjonują wydziały teologiczne, czego przykładem jest Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu” (s. 9). Dalsza refleksja przywołuje wydarzenia związane z obchodami Roku Mikołaja

Kopernika, zwraca uwagę na istotne znaczenie wydziałów teologicznych na uczelniach w kontekście deprecjacji tych wydziałów i próby nawet ich usunięcia ze struktur uniwersyteckich. Dopiero po tym jest podjęta próba sformułowania problemu badawczego, który Doktorantka wyraża w kilku istotnych pytaniach: „Co składa się na tożsamość Wydziału Teologicznego UMK? Jakiego są kierunki rozwoju Wydziału? Co stanowi jego istotę? Jakiego wartości leżą u podstaw jego działania? Po co wydział Teologiczny istnieje w Uniwersytecie? Co uzasadnia jego funkcjonowanie? Na czym polega jego misja, strategia i filozofia działania, kultura organizacyjna, styl zarządzania, reputacja oraz zachowanie pracowników, sposób prezentacji Wydziału oraz komunikowania z otoczeniem?” (s. 13-14). Tych pytań jest dość dużo, ale istotne, że zarówno w strukturze jak i treści pracy odnajdujemy na nie odpowiedź. Można jednak rozważyć, czy przygotowując pracę do publikacji nie sformułować najpierw w jednym zdaniu głównego problemu na podstawie obranego tematu dysertacji, a dopiero później postawić pytania szczegółowe.

W dalszej kolejności Doktorantka wskazuje na metody wykorzystane w pracy, wyszczególniając: analizę, metodę komparatystyczną i porównawczą. Wydaje mi się, że wykaz tych metod powinien być jeszcze poszerzony o metodę syntezy, bo niewątpliwie jest ona wykorzystywana w pracy.

Doktorantka uzasadnia wybór granic chronologicznych określonych w tytule pracy i dokonuje wstępnego przeglądu publikacji, zwłaszcza tych, które w jakiejś mierze były oparte na źródłach i dotyczyły problematyki Wydziału Teologicznego UMK, bądź samych dokumentów źródłowych. Tym samym daje świadectwo tego, że ma dobre rozeznanie w stanie dotychczasowych badań. Słusznie też stwierdza, że „do chwili obecnej nie powstała całościowa praca dotycząca tożsamości i misji, działalności, perspektyw Wydziału Teologicznego UMK w Toruniu” (s. 14).

Więcej uwagi należałoby poświęcić wstępom do rozdziałów, a zwłaszcza podsumowaniom rozdziałów. Jeśli chodzi o wprowadzenia w wielu miejscach zawierają one treści, które same w sobie mogłyby stanowić oddzielne opracowanie, ale odczuwa się brak nawet krótkiej refleksji, która powiązałaby problematykę danego rozdziału z całością pracy i wskazałaby (uzasadniłaby) kwestie szczegółowe rozwijane w podrozdziałach. Czasami wstępy do podrozdziałów są bardzo obszerne, tak że można byłoby z części nich zrobić odrębny punkt (np. rozdział czwarty, podrozdział drugi). W rozdziale czwartym proponowałbym z tytułu przyjętego dla podrozdziału trzeciego zrobić jeden z punktów, a dla całości dać tytuł bardziej ogólny np. „Badania i osiągnięcia naukowe”. Pozwoliłem sobie zamieścić tę uwagę, ponieważ treść zawarta bezpośrednio pod tytułem podrozdziału trzeciego jest bardzo cenna

i może samodzielnie być przedstawiona. Tymczasem w przyjętym układzie sugeruje, że jest to wprowadzenie do następujących po sobie punktów szczegółowych.

W pracy zabrakło mi podsumowań poszczególnych rozdziałów. Jakkolwiek jest podsumowanie zamykające całość, jednak ich obecność pozwoliłaby sformułować syntetycznie wiele istotnych kwestii, które tak pięknie są prezentowane w poszczególnych podrozdziałach.

Doktorantka dobrze dokumentuje prezentowane przez siebie treści, co świadczy o rzetelnym podejściu w przygotowaniu rozprawy. Jedyne w kilku miejscach odstępuje od tej zasady cytując tekst źródłowy zamieszczony w opracowaniu jakiegoś autora (przypisy: 16, 17, 18, 33, 46, 50, 72). Można spróbować znaleźć te teksty źródłowe, by podnieść jeszcze wartość pracy.

Zabrakło mi skrótów – zwłaszcza w odniesieniu do dokumentów Kościoła czy czasopism. Skróty można byłoby zamieścić na początku w wykazie skrótów i nimi się posługiwać już w przypisach.

W pracy została zebrana bogata literatura. W dziale I „Źródła” Doktorantka umieszcza: (1) Akty prawne Stolicy Apostolskiej; (2) Akty prawne – umowy międzynarodowe i krajowe; (3) Akty prawne Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu; (4) Dokumenty w Archiwum Wydziału Teologicznego. W dziale II zostało zamieszczone „Nauczanie Kościoła”. W dziale III „Opracowania”. W dziale IV „Literatura pomocnicza”. Moim zdaniem „Nauczanie Kościoła” (II) należy połączyć z „Aktami prawnymi Stolicy Apostolskiej”, z nadaniem priorytetu dla nauczania soborowego i nadać im wspólny tytuł: „Magisterium Kościoła i nauczanie papieskie”. Przemawia za tym parę względów. Po pierwsze, w dotychczasowym rozwiązaniu dokumenty tej samej rangi znajdują się w dwóch różnych miejscach. Po drugie, połączenie pozwoli wydobyć hierarchię tych dokumentów.

Wyrażam wielki podziw, gdy chodzi o opracowanie aneksów. Autorka dysertacji włożyła bardzo wiele wysiłku i poświęciła ogrom czasu, by znaleźć, zgromadzić, w dobrej jakości zeskanować i zamieścić w pracy tyle cennych dokumentów, opatrując je odpowiednim opisem. Aneksy znajdują się na kilkudziesięciu, prawie stu stronach – od strony 282 do 378. Sama praca nad aneksami zasługuje na dodatkowe wyróżnienie. Warto podkreślić, że dołączone aneksy mogą stanowić inspirację do dalszej pracy skupionej np. na historii dokumentów, tle ich powstawania i redagowania.

Wniosek końcowy

Jestem przekonany, że oceniana dysertacja jest rezultatem samodzielnej pracy p. mgr lic. Marii Janowskiej, która wręcz fascynuje się obranym tematem. Starannie został zgromadzony i przepracowany materiał niezbędny do przygotowania dysertacji. Z racji pełnionej przez lata funkcji na Wydziale Teologicznym UMK Doktorantka jest wręcz unikalnym ekspertem w temacie, który obrała, zachowując przy tym ogromną skromność i takt. Wszelkie oceny wyprowadza na gruncie analizy dokumentów. Praca jest znaczącym wkładem w dorobek Wydziału Teologicznego UMK. Tak obszerna recenzja i poczynione wskazania mają jedynie pomóc Doktorantce w przygotowaniu rozprawy doktorskiej do wydania drukiem. Pracę oceniam jednoznacznie pozytywnie. W kontekście prowadzonych przez p. mgr Marię Janowską badań i prezentowanych opinii chciałbym postawić Doktorantce dwa pytania. Pierwsze, które z aktywności Wydziału Teologicznego UMK mogłyby być ważne dla rozwoju innych wydziałów teologicznych w Polsce? Drugie, jakie wartości można uznać za najważniejsze myśląc o tożsamości i misji Wydziału Teologicznego UMK w Toruniu?

Reasumując, Doktorantce udało się zrealizować główny cel założony w recenzowanej rozprawie. W związku z powyższym rozprawa doktorska p. mgr Marii Janowskiej pt. „Tożsamość i misja Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu”, napisana w katedrze Nauk Społecznych i Prawa Kanonicznego, na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Wojciecha Cichosza, Toruń 2023, ss. 380, spełnia wymogi ustawowe stawiane tego typu pracom (ustawa z 20 lipca 2018 r. „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce” z uwzględnieniem późniejszych zmian) i zasługuje na jednoznacznie pozytywną ocenę, tak pod względem merytorycznym, jak i od strony metodologicznej. Jest pierwszym takim opracowaniem, inspiruje do dalszych poszukiwań i przygotowania nowych opracowań. Dlatego też wnoszę do Rady Dyscypliny Nauki Teologiczne Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu o dopuszczenie p. mgr lic. Marii Janowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ks. prof. dr hab. Stanisław Dziekoński

Warszawa, 10.02.2024